

ogeleeren
ok de Vrije
ieelen band
universiteit
it, en het
n zijn op-
de weten-
ende resul-
aar ook op
ide dit niet.
geestelijk
rechten of
plaatst ze
tegenover
er elander
eds weten-
oor groepen
n Staat en
en staan,
enkend, dat
er geld uit
die bij den
de eené
leven, om
te bestrijden,
partij voor
oep.
Overheid
Overheid,
krenktheid,
voorkwam,
niet waar
wat Spruyt
recht door
d, maar de
scholen op
door terug-
het erf van
niet alle
de, van de
kerkbestuur,
a scriba, en
e schrijver.
n hoofdman.
n telegram
er een snel-
schrijving.
eens weten
en niemand
opmerkelijk
ijn beurt al
zels studie
Niaken in
handhaven,
op dat arme
een woord
ons Dolee-
Van Ron-
eenden be-
lijkste Hol-
ger nog, van
een „plaats-
cretaris een
trouwen een
en Ruygh-
len?
urt, als er
de politiek
e tram; als
lante voor-
urt hij naar
tuk, waarbij
open, sprak
Commissie,
tel, Praeses,
t standpunt,
gebruik en-
geelaten; en
misbruik.
het stellen
deelen is, in
ord burger-
k geval het
et met ons
e oorsprong
en den door-
remden oor-
n en locoma-
aar vreemd
n batalion,
l luitenant;
ermologie
y ontving,
is, minister,
reden, dan
e ontstond,
van Calvijn
wam, spre-
sis, Praeses,
n, dat het
ras, een be-
Commissie
a de goede
t, dat het-
jaar sluiting
paalde per-
o. i. zeer

terecht voor dit leelijke woord: *Commissie* het oude woord van *Deputaten* doen herleven.
Deputaten is de historische benaming die men hun drie eeuwen lang in alle kerken gegeven heeft.
Deputaten kan niet vertaald door „lasthebbers” of „afgevaardigden”, omdat deze woorden thans een andere betekenis erlangen.
Deputaten is dus het woord. Het enig goede. Het historisch, geijekte. Het oud Gereformeerde.
En nu is het toch wel wat komisch dat men Dr. Van Ronkel tegen dit vreemde woord van *Deputaten* heeft opkomen, waar het strekt tot vervanging van een woord in zijn eigen kring, dat evenzeer een baserwoord is.
Immers wat wij *Deputaten* noemen, noemt Dr. Van Ronkel eenvoudig *Commissie*.
En nu klinkt het zeker zeer fraai, om op een feest van Nederlands onafhankelijkheid in een politiek blad tegen verhaspeling van onze goede taal op te komen.
Maar kieschheid had dan Dr. Van Ronkel moeten nopen, om het woord *Deputaten* te mijden; niet om juist dit woord schier alleen als voorbeeld te kiezen.
Daarom had hij dan eerst recht gehad, zoo hij, metend met gelijke maat, ook het Synodale woord van *Commissie* gepersifleerd had.
Naar aanleiding van een uitsluiting in een onzer stukken over Ds. Gravemeyers beweren, doet de heer A. Dijkstra van Achlum ons deze hoogst belangrijke vraag, waarop we gaarne antwoord geven.
Hooggeachte Redactie!
In no. 566 van de *Herant* lees ik onder meer het volgende, naar aanleiding van de jongste aflevering van Ds. Gravemeyers *Gereformeerde testboek*: „En op dien grond nu oordeelen de kerken in dolantie (punt 2): dat in elke particuliere kerk afzonderlijk moet nagegaan of de prediking er zuiver en de Sacramentsbediening er ongeschonden is; en dat die particuliere kerken, waarin de prediking der leugen de waarheid verdrong en het Sacrament in een ceremonie ontwaardde, als valsche kerken te verwerpen en te verlaten zijn. . . .”
Hoe heb ik dit te verstaan?
In de Hervormde kerk te Bolsward (om slechts iets te noemen) verdrong, reeds vele jaren geleden, „de prediking der leugen de waarheid”; „ontwaardde het Sacrament in een ceremonie.”
Enkele geloovige broeders, leden van de plaatselijke Hervormde kerk te Bolsward, richtten een verzoek aan den *modernen* kerkeraad om een plaatselijke kerk, om de Reformatie der kerk ter hand te nemen. De kerkeraad weigerde. Daarop verwierven die broeders, voor geheel de (plaatselijke) Hervormde kerk te Bolsward, de S. O. van 1816/5; en keerden tot de nimmer wettig afgeschatte, Gereformeerde kerken over van 1618/19 terug.
Zij deden dit „krachtens het ambt der geloovigen”, art. 28 Nederl. Geloofsbel.
Het voorbeeld is een uit zelf.
Wat ik vraag, en waarop ik vriendelijk een antwoord verzoek, is dit:
Was, volgens het aangehaalde uit de *Herant*, de Hervormde kerk te Bolsward niet een valsche kerk?
Moesten de broeders, bovengenoemd, volgens dat oordeel van de *Herant*, hun kerk dan niet „krachtens het ambt der geloovigen” (art. 28) hebben „verworpen en verlaten”? Was het ten onrechte en in strijd met de belijdenis, dat zij reformeerden?
Uw dw. dr.,
A. DIJKSTRA.
Achlum, 19 Nov. '88.
Ziehier ons antwoord.
Aangenomen dat de kerk te Bolsward er aan toe was, gelijk de heer A. Dijkstra beweert, en waarover wij ons uiteraard geen oordeel voorloven, dan was ongetwijfeld de geïnstitueerde kerk van Bolsward een valsche kerk.
Hierover kan geen twijfel bestaan. Immers de kerk te Bolsward miste dan de kenteekenen, die elke ware kerk hebben moet, t. w. dat ze als kerk zuivere predikatie des Woords en zuivere bediening der Sacramenten schonk.
Volgt hieruit nu, dat ook de kerk van Bolsward niet moest of niet tot reformatie kon komen, en dat men haar een voudig had prijs te geven, om een nieuwe kerk te stichten?
Maar, eilieve, hoe deden onze vaders dan?
Die beleden immers van de Roomsche kerken en particulier én in haar hiërarchisch verband, dat ze de kenteekenen der ware kerk verloren hadden, en dus én als geheel én als particuliere kerken *valsche* waren geworden.
En wat deden onze vaders toen?
Immers tweërlei: 1°. verlieten ze het instituut en traden uit de organisatie; maar 2°. reformeerden ze in Gods kracht de kerken zelve, voor zoover hun kracht reikte.
Indien dus te Bolsward, of waar ook, de kerk *vervalscht* is, en zij dit inzagen, verlieten het instituut en poogden de *kerk zelve* in Gods kracht te reformeren, dan deden ze juist wat onze vaders deden, en wat ook ons naar Gods Woord plichtmatig dunkt.
Het misverstand kan bij den heer A. Dijkstra dan ook slechts daarin liggen, dat hij niet genoegzaam tusschen de kerk als *Scheppinge Gods* en als instituut van *mensen* onderscheidt.
Als scheppinge Gods wordt een kerk nooit valscht, maar blijft zij *alties* waar. Vervalscht kan ze alleen worden voor zoover zij *instituut van menschen* is.
Dat instituut van menschen moet dus verlaten, zoo het *valscht* werd, maar nooit de kerk als zoodanig, nooit de kerk als geestelijk organisme; want daar is men door

genade ingegroeid en ingestrengeld en ingevlochten. Daar kan men niet uit.
Verlaten en reformeerden staan dus niet tegenover elkaar, maar behooren bij elkaar.
Reformatie kan geschieden *zonder* verlaten en *met* verlaten van het instituut.
Het geschiedt *zonder* verlaten, als men gelijk de Roomsche kerken en gelijk nu de Synodalen, reformatie van hooft en leden der kerk beoogt.
Maar het heeft plaats *met* verlaten, zoo men, gelijk thans velen doen, de reformatie begint met het instituut te veroordeelen en prijs te geven.
En wat de toekomstige vraag van den heer A. Dijkstra betreft, of het dan toch billijk was, om zich tot deze *valsche* kerk te wenden met verzoek om reformatie, ook daarop kan ons antwoord kort, en ons dunkt, afdoende wezen.
Gedeclareerd wordt de valsheid van het instituut eener kerk eerst op het eigen oogenblik waarop een *waar* instituut hier tegenover in diezelfde kerke Gods optreedt.
D. w. z. op het eigen oogenblik, dat de kerk haar valsche instituut verwerpt of opzij zet en er een *nieuw* instituut voor in de plaats stelt, gaat de declaratie van *valsheid* in.
Ook Luther heeft tot op het oogenblik, dat hij brak, het bestaand instituut als het kerkelijk instituut geëerd, en ook onze vaders hebben tot op het oogenblik dat ze braken, hun kinderen bij den pastoor ten Doop aangeboden.
En zomin Luther als onze vaders hebben dit gedaan, zonder eerst hun verzoek tot de Roomsche Hiërarchie te doen uitgaan, en de in functie zijnde geestelijken op te roepen tot het betrachten van hun plicht.
Niet wetende of de heer A. Dijkstra nog Synodaal is of reeds met het valsche instituut brak, beantwoorden we zijn vragen geheel objectief.
En dat we de hiermede samhangende vraag naar de verhouding tot de Christ. Geref. kerk rusten laten, zal ook de heer A. Dijkstra in ons eerbiedigen willen.
Ook wij toch verbonden ons, om voorshands deze teedere quaestie te laten rusten.
Als uitzondering op den regel is dit stuk van den kerkeraad van Opheusden opmerkelijk.
Ook tot dezen kerkeraad was een verzoek gekomen, om niet langer stil te zitten, maar tot reformatie der kerk over te gaan.
Op dit aanzoek nu ontvingen de heeren Briesse, Jordaan en Lindner dit antwoord:
Aan de heeren:
JAN BRIESSE,
B. JORDAAN en
F. LINDNER
te Opheusden.
De kerkeraad der Hervormde gemeente te Opheusden, in zijne vergadering van heden uwe missive van 23 Nov. l. l. gelezen hebbende, heeft de eer u het navolgende te antwoorden:
1. dat in uwe missive hem gebleken is uw bijzondere ijver voor 's Heeren huis — welke ijver ook den Zaligmaker had verslonden Joh. 2:17 — en dat hij dien ijver op den hoogsten prijs weet te stellen;
2. dat hij, in uwe missive aangebrongen om de „reformatie” zijner — en naar uw schrijven — ook *uwer* kerk, ter hand te nemen, gaarne zich bereid verklaart, om in vereeniging met u, die u in uw schrijven als „geloovigen” aandient, volgens Art. XXVII onzer Geloofsbelijdenis, tot die reformatie naar den Woorde Gods mede te werken;
3. dat hij, in uwe meer gemelde missive door u uwe „herders en opzieners” genoemd wordende, gaarne zich uwe „herders en opzieners” toonen wil en ten bewijze daarvan u verzoekt — zeker in overeenstemming met Art. XXX onzer Geloofsbelijdenis — om op den aanstaanden Vrijdag, den 26sten November, des voormiddags ten 10 ure, in zijne vergadering in de nieuwe consistorie-kamer te verschijnen, opdat hij van het meerdere licht, dat u geschenken is, zal kunnen profiteren, der kerke Gods alhier ten faveure en ter zaligheid.
De kerkeraad, van oordeel, gemerkt „den ernstigen aandrang”, waarmede gij tot hem komt dat gij aan deze vriendelijke uitnodiging gevolg zult geven, aangezien hij niet weet, dat de Hervormers, wier werk gij in deze gemeente wenscht voort te zetten, ooit geweigerd hebben voor eenige kerkvergadering te verschijnen, verwacht van u binnen een paar dagen het bericht uwer welwillendheid, terwijl hij u aan de genade van den Koning der kerk met heilbede aanbeveelt.
Namens den kerkeraad der Hervormde gemeente te Opheusden:
E. J. HOMOET, pred.
D. HUIJT, onderling.
Opheusden, 26 Nov. 1888.
Dit antwoord verblijdt ons.
Immers tweërlei is mogelijk: of dat het stuk oorecht gemeend is en er intentie tot reformatie achter schuilt, of wel dat het slechts een vorm is, om den aandrang te breken en de geestdrift te blusschen.
Zoo het eerste, dan wordt hieruit allicht iets goeds geboren. En zoo het laatste, welnu, dan wordt er de kerkelijke onge-rechtigheid te beter door openbaar.
Gaarne vernemen we omtrent den afloop iets naders.
Met genoegen zagen we, dat Calvijn's uitlegging van het *Evangelie van Johannes* weer ter perse gaat bij H. Ten Hooft te Utrecht.
Zoo komt het 66de werk van Calvijn voor en het andere na weer onder bereik van het groote publiek, en wordt de kans steeds schooner, om met ons Calvinistisch denken uit de latere slaphuid naar de oorspronkelijke vastheid terug te keeren.
Dit komt dan vanzelf ook aan de prediking ten goede, en door de prediking weer aan de gemeente.

Het is waarlijk verbazend welk een gezegenden vooruitgang deze Calvinistische weeropwaking heeft. Bij duizenden gaan allerlei geschriften tot in de verstaftegen dorpijes weer zuivere beginselen prediken. En nog altoos is er vraag.
Dr. Franssen van Ankeveen heeft het toezicht over deze uitgave op zich genomen, en waarborgt ons daardoor een betrouw-baren tekst.
De heer Lemkes beklagt zich over onze aantekening onder zijn ingezonden stuk. Dit doet ons leed.
Ieder kon zijn stuk lezen; maar, gelijk ons ook nader uit een brief van den heer Hoogeveen bleek (dien we uit plaatsgebrek nu niet plaatsen), onze beschouwing over het Darbisme wordt hierdoor niet gewijzigd. Duidelijk heeft de heer Lemkes aange-toond, dat de toepassing van Rom. 11:21 volgens Darby nog niet *finaal* is; en dit betwijfelen we ook niet, maar ook zoo toch liggen alle geïnstitueerde kerken vol-gens de meening der Darbisten, nu reeds *potentieel* onder dit oordeel. De geïnstitueerde kerken zijn niet slechts ontwaard, maar principieel onbruikbaar, en de eisch om tegenover deze een *bettere* geïnstitu-eerde kerk op te richten, wordt ontkend.
Dit bedoelden we met te schrijven, dat onze voorstelling van het Darbisme in *zeker* zin intact bleef. Ten overvloede is dit „in zekeren zin” nu nader verklaard.
In beginsel zijn de *geïnstitueerde kerken* reeds geoordeeld, *finaal* werkt dit oordeel eerst in het eind.
KUYPER.
Uit de Pers.
In *Gideon*, een blaadje dat te Brielle ver-schijnt, was de wensch uitgesproken, dat Ds. W. H. Gispén, de nieuw opgetreden redacteur van de *Bassin*, die weekblad in diere voege mocht hervormen, dat voortaan alleen de kerkelijke absolutisten daarin aan het woord kwamen.
Hiertegen protesteert Ds. Notten van Rot-terdam in dit puntig geschreven stuk, dat hij aan de *Bassin* inzond, en waaraan Ds. Gispén plaats verleende.
Meer dan één ambtgenoot wijst er mij met veront-waardiging op, hoe in „Gideon”, het blaadje, dat hij den heer Wierma te Brielle verschijnt, en geschreven wordt door een Christelijk Gereformerd predikant, mijn hooggeachte vriend de *enclitica*-predikant W. G. Smilt, naar aanleiding van diens benoeming tot redacteur van de *Bassin*, ruw bejegend wordt en als een vijand van de Christelijke Gereformeerde kerk ge-brandmerkt, terwijl hij, onderzocht makende tusschen een kerk en het Godsrijk, geloovende, dat het halve lichaam het heele nooit is, nu als steeds tegen ker-kele juist waarheid, en in de meening verkeert, dat, wie hereniging der belijders verlangt, naar den aard der Christelijke lude *voort* mogelijk broeders tegenmoet komen moet, en zij vragen, of ik er niet tegen opkomen wil.
Ik acht dit niet noodig. Ds. Smilt staat daartoe te hoog in de schatting van ons volk. Hij is daarboven de eenige Christelijke Gereformeerde niet, die in „Gideon” gemiddeld wordt, en in de meening verkeert, dat ik hoe spoediger hoe liever heengaan moet; welk een dwars kreng eens b. v. onze v. Andel, en hoe werd deze dagen br. Wierma getrak-teerd. Bovendien moet men het met den redacteur van „Gideon” niet zoo nauw nemen. Hij lijdt juist niet aan consequentie. Even voor de Synode te Assen samenkwam, schreef hij dat er geen wettige predikanten waren, die de Chr. Geref. dominee; zelfs geen doop buiten om; moete erkend; wie tot ons overkwam, moest gedoopt. Een of twee weken later daarentegen verklaarde hij, dat het hem speet, dat het Reglement van '69 niet reeds onder de slagen bezwe-len was, wilde hij de vereeniging met de Doleerende voetstoots. Men moest eenvoudig samenstellen, sonder meer, en dan in elanders gemeenschap later, wat verkeerd was, zien weg te nemen. Na het besluit der Asser Synode zegt hij niet teleurgesteld te gevoelen, om schier in éenen adem dat besluit goed te keuren, en zoo hevig tegen de Doleerende broeders, met name tegen Dr. Kuiper uit te varen, dat een der medewer-kers van het nieuwe blad: „De Gereformeerde Kerk” van „spelen met onheilgevoel” kon schrijven. Maar ik ga dit alles voorbij. Wij zijn kondige menschen, en bij ieder onzer is, helaas, de broederijdeleis soms zoek. En op inconsequentieën worden in deze dagen van kerkelijken strijd ook anderen betrapt.
Maar wat mij tot spreken dringt, is het „Gideon” of redacteur van 11 November j. In dat nr. vloegt de redacteur dermate door, dat zelfs geen Paus het Roomsche Kerkhoofd consequenter doorvoeren kan.
Immers in dat nr. lezen wij letterlijk:
„Ons land wordt sluier in clubjes en groepjes op allerlei gebied verdeeld en begint heel aardig op een bedachtzamen te gelijken. En hoe meer men poogt eenheid te brengen, des te meer verscheidenheid ont-staat er. Of dit goed of kwaad is, weet ik niet; maar op kerkelijk gebied is het zeker kwaad. Op dat gebied moet eenheid heerschen; want de Heere wil immers, dat zijn volk den éénen zal, en zij, die de eenheid van 's Heeren volk op allerlei manier tegenstaan, zullen daaronder de vreeslijkste gevolgen in de en in het toekom-mende moeten meermalen ondervinden. Doch laten we daarover maar niet meer spreken. Willem! want dan komen we weer tot dingen, die ons onaangenaam ma-ken in de oogen der menschen en daer moeten we tegen waken; want met de menschen moeten wij omgaan.”
Heel bij hen ik, dit wil ik echter nog zeggen, dat het tot hertoe niet gelukt is om verdeeldheid in onze kerk, die de kerk is, hieraan te brengen. Welgijp daartoe pogingen en dat op de listigste manier, ange-wend, doch het wil niet vlotten. Ik geloof, dat zij meer dan ooit vast in elander zit. Nu, iemand die lid van de kerk des Heeren is, heeft dan ook aan niets anders meer behoefte, hij kan tot zijn ziel zeggen: neem nu rust. Hij kan het buiten laten stormen en de machts tegen elander laten ingaan; hij heeft voor niets te vrezen en met niets te maken dat met zijne roeping ook anderen te dwingen om in te gaan.
Mochten velen dit om deeltide voorrecht te genieten, die wij genieten. Laten we het toch allen, die door rondvallen, veroepen, dat zij zich wenden tot 's Heeren kerk, om in haar schoot de zaligheid te smaken, die de Heere aan zijn Beind op aarde heeft toegezegd en genoegeerd. Wij moeten niet zoo vreeslijk bescheiden zijn tegenover anderen, dat wij de voorrechten gaan verloochenen, die wij genie-ten. Neen, groote dankbaarheid moet onze ziel ver-vullen, als wij aan alles denken. Groot-dankbaarheid jegens Hem, die naar zijn vrije goedheid al deze on-verdiende weldaden ons schenkt!
Ons dunkt, commentaar is overbodig. Dit is Roomsche. Zoo de Chr. Geref. Kerk ooit te zijk ontsnimm die van zijn jeunide „Gideon” behoefde voorwaar, niet andersd te zeggen, dat wij hoe spoediger hoe liever moeten heengaan; wij zouden zonder dien raad spoedig genoeg onze kotters pakken om een doodend doode amsteleer te ontvlieden. Maar de Chr. Geref. Kerk wil, dank ook zij het onderwijs van haar pas ontla-pen „Vader” Bummelkamp en van haar, den Heere zij dank, nog levenden „Vader” Van Velzen, wiens dezer dagen bij Dooner vermenen, rede niet toch tere van dengelijk theorieën niets weten, en ik ben er zeker van, Ds. Gispén zal het allesbehalve vriend- vinden door een blad, dat zoo barst, op het schild te worden gegeven. — Ds. Gispén, die vroeger zich ha-re len 200 maanklijk geestelen kon. Immensen is het te vertrouwen, dat de „Gideon”-redacteur niet als in zijn

blaadje in de prediking een onderfundament legt dan Christus Jezus en dien gekruisigd; maar toch, waar hij niet slechts Roomsche ideeën te lezen geeft, maar ook de „Paapsche stoutheid” heeft om in hetzelfde nr., waarin dit geschiedt, de vrijheid hoog te roemen, terwijl hij de vrijheid van spreken in een wensch aan den nieuwen Bazin-Redacteur, in zijn nr. van 4 dezer, in ons kerkelijk orgaan alleen voor zijne vermeende geestverwanten verlangt, daar dient gevraagd, of het niet tijd is, dat van alle zijden daartegen wordt gepro-testeerd.
NOTTEN.
Rot. 22 Nov. '88.
Ds. Notten schreef boven dit stuk: *Roomsch*, en acht dat het door *Gideon* verdedigde kerk-begrip *Roomsch* is.
Dit achten we niet juist.
Oneindig wijder dan *Gideon* heeft Rome het oog open voor de Catholiciteit der kerk. Het is erger dan *Roomsch*.
KUYPER.
Officieele berichten uit de Ned. Geref. Kerken.
De gecombineerde classis der Nederduitsche Gereformeerde kerken in Noord-Brabant en Limburg, overtuigd van den bijzonderen nood der kerk van Helmond en van den belangrijken arbeid dezer kerk in het zuidelijk deel onzer provincien, terwijl zijzelve niet bij machte in geheel in dezen nood te voorzien, beveelt deze kerk zeer aan in de voorbede en in de liefdadigheid der meer bevoorrechte kerken van ons vaderland.
Namens de Classis voornemd:
(op. g.) A. VAN VEILO, h. t. Praeses.
F. H. J. SMITH, Scriba.
J. H. FERINGA, Assessor.
Werkdand, 12 Sept. 1888.
Plaatsing bevolen door de Classe van 20 November j.
J. H. FERINGA, Scriba.
Onder leiding van den gevolmachtigden vertegenwoordiger der genabuurde kerk van Klundert is men te Fijnaart en Heiningen over-gaan tot benoeming van nieuwe ambtsdragers in den Kerkeraad. Een der benoemden meende te moeten bedanken, zoodat nu gekozen zijn: tot onderling, D. Van der Made en C. A. Van Dis, en herkozen de om de organisatie van 1816/52 afgetreden diaken H. H. Van der Put.
J. H. FERINGA, consulent.
Klundert, 26 November 1888.
De vergadering der gecombineerde classen Haariem en Alkmaar zal D. V. gehouden worden op Maandag den 26den December in het ge-bouw „Rehoboth” te Alkmaar voorm. 10 uren.
De Actuaris
G. J. REIJLING.
Op 20 Nov. j. l. vergaderden de gecombi-neerde classis der Ned. Geref. kerken van Noord-Brabant met Limburg. Onder andere werkzaamheden geschiedde de benoeming van een classicaal correspondent en quæstor, waartoe tot de volgende classe benoemd werd Ds. J. H. Feringa te Klundert; werd de forma-tie van een kerkeraad te Fijnaart besproken; werden de belangen van drie beroepende ker-ken overwogen, en werd besloten de ter vorige classe aan de noodlijdende kerk van Helmond gepleeten in de *Herant* en in de *Kleine Op-merker*.
Namens genoemde classis,
J. H. FERINGA, scriba.
De kerkeraad der Nederd. Geref. Kerk te Epe, krachtens het ambt der geloovigen, onder medewerking der kerk van Kootwijk, gekozen, werd heden door den consulent Ds. J. H. Houtaegers in zijn ambt bevestigd.
Hij bericht aan de kerken in het vaderland, dat hij in zijne vergadering van heden met het Synodale organisatie heeft gebroken om voor zijne kerk kracht en geldigheid te verleen aan de kerkenordering van 1619.
Zegene de Heere genadig dit begin van reformatie in deze gemeente.
De kerkeraad voornemd:
C. D. BOUWMAN, Onderling.
E. KASTEEL HEN, Scriba.
Ept, 25 Nov. 1888.
„Niet ons, o Heere! niet ons, maar uwen naam alleen geef eer, om uwer goedertierenheid, om uwer waarheid wil.” (Psalm 115:1.)
Met deze woorden van den psalmist in de gedachten, mogen wij wederom de liefdegaven verstaan worden, sedert 26 Oct. l. l. ontvangen voor den bouw der pastorie te Augustinusga.
Kerkcollecie: Zuidwoldse bij Gron. f 3; Dokkum f 55; Reitsum f 27.50; Kampen f 15.41; Serooskerke (Walch.) f 6; Haringen f 95; Gerkesklooster f 52.83 en Waarder f 17.50.
Giften: postw. posim. Zwolle f 10, N. N. te Makkum f 2.50, Chr. Jongvereen. te Ee f 2.50, Wed. R. te W. f 2.50, door onzen broeder N. H. van Surhuizen, verzameld te Anjum van G. Kr. f 2.50, T. P. v. d. H. f 10, J. L. f 1, J. J. f 1, F. D. f 2.50, K. N. f 2, H. T. f 1, E. H. f 1, F. J. v. d. H. f 0.50, F. L. f 2.50, R. W. f 2.50, D. B. f 10, G. B. f 1, A. B. f 0.50, J. H. f 1, A. P. f 0.50, Wed. S. f 4, S. J. f 1, Da. J. f 1.5, P. T. v. d. H. f 10, J. J. K. f 2.50, W. W. H. f 0.50; door id. uit Lioessens J. H. f 1, postbew. B. te H. f 1.50, Chr. Jongvereen. te Anjum f 5; in de kerkcoll. te Bolsward van H. T. te B. f 2; in de diac. coll. te Makkum uit den spaaroot van Th. te P. f 1; door Ds. J. C. S. te Hgij. van een dienstbode f 5 en Meij. E. W. f 1, J. v. d. K. te Sch. f 10; door Ds. v. C. A. te Harl. van N. N. te U. f 10, A. K. z. te M. aan postz. f 0.70; door W. H. te Amst. uit het busje van A. B. aldaar f 2.25; door A. E. te Lollum van J. P. B. f 1; eenige vrienden te Spannum f 8 en Dr. W. v. d. B. te V. f 10.
Ook mogen wij uit Augustinusga en Surhuizum zelf de volgende giften vermelden: Ge-collecteerd bij verschillende godsdiensttoef-ningen: f 25, f 2.50, f 5 en f 5; door N. H. van A. f 25, B. f 10 en C. f 0.80; door R. S. Z. van N. N. f 10; bovendien f 42.75 aan toezeggingen.
Het is onzer ziel menigmaal tot vertroosting met woord en daad blikken der liefde onzer medebroeders in de bediening en der broeders en zusters van hier en elders te ontvangen.
Wij gevoelen, er wordt met en voor ons ge-beden, geleden en gestreden.
Niettegenstaande het ongunstige weder en den vroeg ingevallen vorst gaat het werk goed vooruit. Doch nog is de nieuwe pastorie ge-heel onbewoonbaar. Op 1 Nov. l. heeft de eekthabk beslist, dat de tot heden toe ge-

bruikte pastorie moet verlaten worden. Even-wel wordt aan den dienaar des Woords nog eenigen tijd gegund voor de ontruiming. *Hoelang?* Dit weet de Heere, die alles bestuurt naar zijn wil.
Bijna de helft der aannemingsom is nu ver-zameld. Wie zal zich door den Heere ge-drongen gevoelen om aan de *ontbrekende* f 1700 te helpen bijdragen?
„Wilt gedenken aan de woorden van den Heere Jezus, dat Hij gezegd heeft: Het is zal-iger te geven, dan te ontvangen.” (Hand, 20: 35b).
Namens de kerkeraad
W. MAAN, P. D. M.
R. S. ZIJLSTRA, ond. te Aug.
S. A. HANSSA, ond. te Surh.
Augustinusga, 14 Nov. '88.
Buitenland.
Engeland. De Congregationalis-tische Unie. Over de sociale quaestie en over den Pentateuch.
Schier geen vergadering, voor kerkelijke doeleinden samengeroepen, kan in Engeland gehouden worden, of de sociale quaestie wordt erin besproken. En geen wonder; want de kerk-genootschappen beginnen steeds meer hunne aandacht aan dit hoogstbelangrijk vraagstuk te wijden. Twintig jaren geleden begon de Roomsche kerk in Duitschland op sociaal ge-bied te arbeiden, ontrist door de snelle ver-breiding van sociaal-democratische denkbeel-den onder de arbeidersbevolking. Tien jaren later gaf de bekende Berlijnsche hofprediker Stöcker een program voor een Christelijk-sociale partij en vond hij tal van aanhangers, die hem tot den huidigen dag als hun leider erkennen. Vijf jaren geleden vervulden Engelse congregationalisten de wereld met hun groep over de jammerlijke toestanden van den vierden stand in Londen (Blitter Cry of Out-cast London). Dit jaar hebben de kerkvorsten der wederige aristocratische Anglicaansche kerk, in een Pan-Anglican conclave ver-gaderd, zich over de noodzakelijkheid om van-wege de kerk mede te werken tot oplos-sing van de maatschappelijke vraagstuk-ken op een teedere wijze uitgesproken. Door den voorzittenden bisschop van het Church-congress werd gezegd, dat er twee brandende quaestien zijn, waarvan de sociale er een is, terwijl de president van de Baptistische Unie de trompet aan den mond heeft gezet om het uit te roepen, dat de sociale quaestie het voornaamste vraagstuk is, dat in deze eeuw aan de orde kwam. In Frankrijk heeft men onlangs een vereeniging van protestantische mannen, voornamelijk predikanten, gesticht met het doel de sociale quaestie te bestuderen.
Zoo zouden we kunnen voortgaan, om te bewijzen, dat de kerkgenootschappen beginnen te gevoelen, dat zij het hunne hebben te doen om mede te werken, teneinde de maatschap-pelijke wanverhoudingen te verbeteren. Dat dit vooral in Engeland het geval is, moet men verklaren uit het niet te loochenen feit, dat de tegenstelling tusschen rijk en arm nergens zoo scherp is als juist in Engeland. Wel vindt men in de bladen den toestand overdeven voorgesteld, alsof er groote mas-sa's van volk in zulke omstandigheden leven, waarbij het hen niet mogelijk is zedelijk, ja zelfs eerbaar te zijn; alsof er nog grotere menigten zoo hard moeten werken, dat er geen tijd en energie overblijft voor hoogere dingen; doch waarheid is het, dat vele gezinnen in ellendige krotten en holen moeten samen-wonen, zoodat de verleiding tot onzedelijkheid groot is; niet te ontkennen is het, dat de strijd om het bestaan voor den Engelschen werk-man zoo zwaar is, dat hij ligt in gevaar komt om enkel te arbeiden voor de spijis, die ver-gaat. Daarbij komt, dat duizenden geen werk kunnen vinden. Aan de andere zijde vindt men naast die zedelijke en maatschappelijke ellende de grootste weelde tentoongespreid. Englands nationaal vermogen is nog nooit zoo groot geweest als in dezen tijd. Schoon de bevolking sterk toeneemt, groeit Englands rijkdom nog sterker aan. Jammerlijk is het, daarbij op te merken, dat de rijken steeds rijker, de armen steeds ellendiger worden. Geen wonder, dat men zich voorstelt, dat indien langz vreedenamen weg hierin geene verandering ge-bracht wordt, er een sociale revolutie zal los-harsten, welke een tegenhangen wezen zal van de politieke omwenteling, die in het laatst der vorige eeuw zoovele verwoestingen aanrichtte. Het gevaar wordt steeds grooter, dat de ver-armde vierde stand elk middel zal aangrijpen, dat hem schijnbaar zal kunnen verlossen uit de tijdelijke ellende, waarin hij zich bevindt.
De jongste oproerige bewegingen in Londen, de werkstakingen in N.-Amerika, het land, waarin de grootste staatkundige vrijheid voor alle standen heerscht, de socialistische propaganda in Duitschland; het plan de campagne in Ier-land; de oproerige bewegingen in de Schotsche Hooglanden, zijn bedenkelijke teekenen des tijds.
Geen wonder, dat den inden October op de vergadering aan den congregationalistische Unie van Engeland en Wales, te Nottingham vergaderd, ook, ja in de eerste plaats, gespro-ken werd over de vraag, wat in dezen voor de kerk stond te doen. De predikant Stead las daarbij een optel voor, waarin hij den jam-merlijken toestand op maatschappelijk gebied blootlegde; aandrang op hervorming van de sociale verhoudingen; betoogde, dat de heers-chende denkbeelden omtrent staathuishoud-kunde niet meer houdbaar zijn; beweerde, dat de kerk niet genoeg deed met in het algemeen te vermanen, maar dat zij ervoor te zorgen had, dat men een stelsel kreeg, waarin de be-ginselen van een Christelijke staathuishoud-kunde zijn uiteengezet.
Na breede debatten werd besloten, dat de aandacht van het comité van de Unie op het sociale vraagstuk zal gevestigd worden, met verzoek, dat het volgende jaar et ene mee-ting zal gehouden worden om te handelen over Christelijke staathuishoudkunde, over landbouw, nijverheid, en andere onderwerpen, die daarmede in verband staan.
In genoemde vergadering werd nog zeer uit-voerig gesproken over de Pentateuch-quaestie. Door twee sprekers werden gevoels als die van Robertson Smith verdedigd in uitvoerige verhandelingen. Zij vonden slechts zwakke weerspraak; zoo zeide o. a. Dr. Thompson, dat hij tot de oude school behoorde, en dat hij te oud was geworden om zich met die nieuwe denk-beelden in te laten, ook wanneer zij waar mochten zijn. Natuurlijk gaf zulk een uitsluiting aanleiding tot groote hilariteit. De president gaf aan het einde der discussie te kennen, dat vele van de tegenwoordig geldende lee-ningen omtrent de vijf boeken van Mozes,